

УЧАСТЬ ДЕЛЕГАЦІЇ УКРАЇНИ В РОБОТІ ДВАНДЦЯТОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ РУХУ НЕПРИСДНАННЯ

З 29 серпня по 3 вересня 1998 року в м.Дюрбан (ПАР) проходила Дванадцята конференція глав держав і урядів країн-учасниць Руху неприсднання (1). У роботі конференції взяли участь делегації 114 країн – постійних членів Руху неприсднання та 12 – в якості спостерігачів (2). На конференції були розглянуті наступні питання:

- а) прийняття нових членів;
- б) аналіз стану міжнародних відносин;
- в) співробітництво в області екології та проблема боргів;
- г) боротьба з голодом;

д) визначення головних напрямків діяльності Руху неприсднання у постхолодний період.

Особливістю Дванадцятої конференції є те, що вона проходила у постхолодну добу, період глобалізації міжнародних відносин та багатьох не вирішених проблем у країнах Азії, Африки і Латинської Америки. Військові конфлікти між країнами Африки – членами Руху неприсднання, арабо-ізраїльське протистояння та Близькому Сході, нестабільність на Балканах, ріст боргів, посилення міжнародного тероризму, питання збруднення довкілля суттєво вплинули на характер дискусій та підсумкові документи Дюрбанського саміту.

Учасники Дванадцятої конференції обговорили цілий комплекс глобальних питань і дійшли висновку, що в нових міжнародних відносинах Рух неприсднання повинен шукати своє місце та визначити пріоритетні напрямки діяльності. Якщо у період біполярних відносин, – відзначено у підсумковому документі “Декларації з Дюрбану”, – позаблокові держави вбачали головне завдання у боротьбі за політичну незалежність, то у ХХІ столітті повинні інтегруватися в економічних і науково-технічних відносинах з високорозвинутими країнами (3).

У постхолодний період вступила ера глобальної комунікації між країнами. Це реальність мультиполярного світу, яка свідчить, що ні одну кардинальну проблему країн-учасниць Руху неприсднання не зможуть вирішити у замкнутому колі. У

зв'язку з цим, на Дванадцятій конференції поглиблено обговорювалося питання про дієвість та ефективність концепції опори на власні сили, яку ініціювали країни-учасниця Руху неприсднання у 70-х роках минулого століття. У період “холодної війни” вона мала певну політичну вагу, по-скільки зв'язки позаблокових країн з розвинутими державами розглядалися як загроза втрати політичної незалежності. Кардинально змінилася ситуація на міжнародній арені після закінчення антиколоніальних революцій і вступу більшості країн в епоху науково-технологічних перетворень. Науково-технічна революція поставила перед Рухом неприсднання чимало актуальних проблем. Позаблокові країни вимушені були визнати, що більшість з них знаходиться у важкому економічному становищі. Вони неспроможні були сплатити навіть проценти по виплих позиках. За таких обставин країни-учасниця Руху неприсднання автоматично опинилися у технологічній залежності від високоіндустріальних країн, що мало негативні наслідки у політичному розумінні слова. У цьому контексті не можна не погодитися з відомим югославським спеціалістом з питань Руху неприсднання Р.Петковичем, який відзначає, що якщо Неприсднання у період антиколоніальних революцій було на “білому коні”, то в умовах науково-технічних змін опинилося у затопленому човні (4).

Учасники Дванадцятої конференції визнали концепцію опори на власні сили помилковою. Догматизовані ідеологічні критерії, якими керувався Рух неприсднання при її розробці довели свою неефективність. Саме тому на Дванадцятій конференції було висунуто гасло його деідеологізації, що створило би умови для економічної і технологічної співпраці країн Азії, Африки та Латинської Америки. Прикладом таких зв'язків може служити ініціатива шести країн (Аргентини, Індії, Таїланду, Мексики, Швеції та Греції) про тісне співробітництво на регіональному і субрегіональному рівнях (5). Уряди названих країн дійшли висновку, що час, коли політична незалежність базувалася на важкому економічному становищі позаблокових країн минув. Сьогодні економічні негаразди – загроза політичній незалежності країн-учасниць Руху неприсднання.

Враховуючи те, що Україна вирішує багато подібних проблем політичного, фінансового і науково-технічного

характеру, стає зрозумілим стремління нашої країни до визначення досвіду господарювання держав-учасниць Руху неприєднання.

Крім цього, принципи, якими він керується, ідентичні внутрішньому і зовнішньо-політичному курсу країни. Мова йде, насамперед, про повагу суверенитету і територіальну цілісність, визнання рівності всіх рас і націй, повага прав людини, вирішення спірних питань політичними засобами.

Початок співробітництва України з Рухом неприєднання пов'язаний з участю української делегації в роботі Одинадцяті конференції глав держав і урядів позаблокових країн (м.Картахена, 18-20 жовтня 1996 р.). (6). Запрошення України для участі в роботі Одинадцяті конференції – свідчення визнання країнами Азії, Африки та Латинської Америки позитивного зовнішньополітичного курсу нашої держави, а також практичного вкладу в ядерне роззброєння. Україна підписала Договір про заборону ядерних випробувань, а в листопаді 1994 року приєдналася до Договору про непоширення зброї масового ураження. З вересня червня 1996 року Україна де-факто є країною, яка ліквідувала третій у світі ядерний потенціал (7).

Протягом 90-х років ХХ століття Україна дипломатично активно діяла по налагодженню політичних, економічних, науково-технічних та культурних зв'язків з країнами-учасницями Руху неприєднання. Зокрема, були встановлені дипломатичні відносини з Анголою, Аргентиною, Єгиптом, Зімбабве, Індією, Індонезією, Пакистаном та іншими країнами (8).

На якісно новий рівень піднялися зв'язки України з Рухом неприєднання з Дванадцяті конференції міністрів закордонних справ позаблокових країн (м. Делі, 7-8 квітня 1997 р.) (9). У її роботі приймала участь делегація України на чолі з колишнім міністром закордонних справ Г.Удовенко. На міністерській зустрічі було розглянуто ширший комплекс життєвоважливих питань. Зокрема, велика увага була приділена проблемам міжнародної безпеки, вирішення військових конфліктів, урізноманітнення форм діяльності Руху неприєднання. Члени делегації України мали плідотворні зустрічі з представниками багатьох країн. Зокрема, Г.Удовенко був прийнятий Міністром закордонних справ Індії і К.Гуджралом (10). Під час зустрічі були обговорені питання двосторонніх українсько-індійських відносин, пошук шляхів припинення локальних військових конфліктів, боротьби з голодом і вирішення проблеми боргів. Міністр

зкордонних справ України Г.Удовенко відзначив, що Україна розглядає на підтримку Індії у формуванні її зміджу як наційного і передбачуваного партнера, відповідної держави і важливої складової світової політики. На міністерській конференції українська делегація мала зустрічі з 50-ма керівниками зовнішніх відомств країн Азії, Африки і Латинської Америки (11). Крім цього, відбулась зустріч з Генеральним секретарем ООН К.Аннаном, заступником генерального секретаря Ліги Арабських країн А.Халіфом, а також президентом Палестинської Автономії Я.Арафатом.

Члени української делегації прийняли активну участь у виробленні підсумкових документів Деякій конференції на рівні міністрів закордонних справ.

На міністерському саміті в м.Делі делегація України значила, що наша країна придає виключно важливе значення співробітництву з Рухом неприєднання у вирішенні комплексу проблем міжнародного характеру.

Дальше продовження налагодження зв'язків України Рухом неприєднання отримало на Дванадцяті конференції глав держав і урядів позаблокових країн. Делегація на чолі із заступником міністра закордонних справ України А.Орлом представляла нашу країну в якості спостерігача.

Яке ж завдання стояло перед делегацією України? Насамперед – це утвердження України як активного чинника міжнародних відносин, здатного внести позитивний внесок у вирішення складних проблем світової спільноти. З цією метою були проведені переговори з представниками більш як 33 країн.

У ході переговорів з представниками країн Азії, Африки і Латинської Америки члени делегації України виклали позицію нашої держави по відношенню до ролі Руху неприєднання у сучасних міжнародних відносинах. Україна вважає, що найбільший вклад Рух неприєднання у ХХІ столітті міг би внести у:

- роззброєння і заборону ядерних випробувань;
- взаємодію у врегулюванні міжнародних конфліктів;
- розробку сильних проєктів про охорону довкілля і ліквідацію наслідків економічних та техногенних катастроф;

- розробку програм охорони здоров'я, боротьбу з наркоманією, тероризмом та організованою злочинністю,
- створення умов для залучення в економіку України інвестицій зі сторони "нових індустріальних країн" – учасниць Руху неприєднання,
- використання науково-технічного потенціалу України з метою підготовки спеціалістів для країн, що розвиваються,
- різностороннє співробітництво в рамках ООН та інших міжнародних організацій з метою вирішення локальних, регіональних і субрегіональних проблем.

Крім цього, було озвучено Привітання Президента України Л.Д.Кучми учасникам Дванадцятій конференції неприєднаних країн. Активна позиція Руху неприєднання при вирішенні складних питань, боротьбі з бідністю, тероризмом, наркоманією у багатьох аспектах співзвучна позиції України, – підкреслено у Привітанні Л.Д.Кучми (12).

Делегація України підтвердила багатовекторний характер її зовнішньої політики, стремління до взаємодії з країнами-учасницями Руху неприєднання у формуванні структури світопорядку, розширенні основ гарантій національної безпеки.

На Дюрбанській конференції було відзначено, що Україна підтримує ініціативу країн Азії, Африки і Латинської Америки стосовно реформування Організації Об'єднаних Націй. Як Рух неприєднання, так і Україна вважають, що у сучасних міжнародних відносинах виникла необхідність посилення ролі Генеральної Асамблеї ООН, її Голови та Канцелярії. Одночасно Україна разом з позаблоковими державами виступає за реформування Ради Безпеки ООН. На думку України збільшення кількості членів Ради Безпеки активізує її діяльність, сприятиме перетворенню її в дійсно демократичний, транспарентний та ефективний орган ООН.

Одночасно делегація України підтримала ініціативу позаблокових країн про збереження незмінним Статуту ООН, а також дотримання консенсусу при вирішенні важливих політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем. Тільки еволюція ООН у такому розумінні слова, – підкреслив Президент України Л.Д. Кучма, – зробить Організацію

Об'єднаних Націй стражем багатополлярного світу і не дозволить відкрити її на задвірки світових подій (13).

Діяльність делегації України на Дванадцятій конференції позаблокових країн була спрямована також на розвиток двосторонніх економічних зв'язків з країнами-учасницями Руху неприєднання. Протягом другої половини ХХ століття Україна уклала десятки двосторонніх та багатосторонніх договорів про торгово-економічне і науково-технічне співробітництво з Бразилією, Індією, Індонезією, В'єтнамом, Аргентиною, Мексикою та іншими афро-азиатськими і латиноамериканськими країнами (14). Перелічені країни цікаві для України як торгові партнери, так і як держави, які пережили спад виробництва, інфляцію, безробіття.

Україна надає виключно важливого значення економічним зв'язкам з Аргентиною та вивчення її досвіду стосовно стабілізації економіки. У другій половині 90-х років минулого століття обидві країни підписали більше 20 двосторонніх угод. Серед них необхідно виділити такі як Договір про торгово-економічну співпрацю, захист довкілля та сприяння інвестиціям, а також Угоду про співробітництво в галузі освіти на 1999-2000 роки. Виконання названих договорів сприяло збільшенню товарообміну між Україною та Аргентиною. Зокрема, уже в 1998 році він склав 80 млн. доларів (15). Суттєво розширилося співробітництво в галузі науки і техніки. На сьогодні більше 37 відсотків електроенергії в Аргентині виробляється на українському обладнанні (16).

Наслідком активної діяльності делегації України на Дванадцятій конференції позаблокових країн була інтенсифікація українсько-мексиканського співробітництва. У результаті переговорів були доповнені новими положеннями Декларація про принципи відносин і співробітництва між Україною і Мексикою, а також Меморандум про взаємодопомогу, підписані у 1997 році (17). У першу чергу мова йшла про розширення торгівлі, зв'язків в галузі науки і техніки, освіти і культури. Дипломатична активність України у даному регіоні пояснюється наступними чинниками:

1) Мексика – активний учасник Руху неприєднання. Вона підтримала ініціативи позаблокових країн на Одинадцятій і Дванадцятій конференціях, мета яких – активне і ефективне співробітництво у період глобалізації міжнародних економічних і

науково-технічних відносин. Глобалізація – об'єктивна реальність постхолодної ери, яка передбачає розбудову стабільного і передбачуваного світу на глобальному рівні, а також ліквідацію ступенів "ведучих" і "ведомих", що мало місце у період "холодної війни". На це звернуто особлива увага у підсумковому документі Дванадцятого саміту неприєднаних країн "Декларація з Дюрбану". У ній відзначено, що настав період "... збільниться від ментальності періоду "холодної війни" і зрозуміти, що стабільний мир можливий тільки при умові координації дій для вирішення наступних важливих проблем:

- врегулювання локальних та регіональних конфліктів;
- боротьба за скорочення озброєнь і встановлення довіри у військовій сфері;
- посилення гуманітарного, а також правового компоненту безпеки;
- допомога афро-азійським та латиноамериканським країнам з метою їх прискореного розвитку (18).
- На Дванадцятій конференції глав держав і урядів країн-учасниць Руху неприєднання делегації України і Мексики підтримали головні положення і висновки доповіді Генерального секретаря ООН К.Аннана доповіді "Оновлення ООН: програма реформ". На порозі XXI століття, – підкреслює К.Аннан, – світ вступив у зовсім іншу стадію розвитку, для якої характерно формування нової інфраструктури відносин між державами і регіонами (19).

Виходячи з цього, і Україна, і Мексика вважать доцільним надання додаткових повноважень Організації Об'єднаних Націй з метою її адекватного реагування на випадки XXI століття. Разом з тим, уряди обох країн рахують, що ООН не повинна бути гігантською організацією – це контрпродуктивно. Вона повинна відігравати роль балансира між глобально-життєвими інтересами Співдружності Націй.

Другим не менш важливим фактором стремління України до розширення співробітництва з Мексикою є її успіхи в економічному розвитку. У кінці 90-х років минулого століття вона посіла 13 місце у світі по темпах росту внутрішнього валового продукту (ВВП). Мексика уклала з Канадою і США Угоду про створення зони вільної торгівлі, що дозволило їй збільшити експорт нафти, а також продукції легкої промисловості,

металургії та машинобудування. Зрозуміло, що вивчення форм співпраці Мексики у рамках вільної зони має неабияке значення для України. Вивчення її досвіду могло би сприяти виробленню економічно виправданої стратегії України на перспективу. Одночасно Мексика зацікавлена у співробітництві з українськими авіабудівельниками, які спроможні експортувати літаки АН-70 та АН-140 (20). У другій половині 90-х років XX століття активізувалися українсько-мексиканські наукові зв'язки, як наслідок співпраці двох країн у рамках Руху неприєднання. Зокрема, плідно співпрацюють Київський і Мексикавський національні політехнічні університети та Харківський авіаційний інститут і Інститут нафти і газу Мексики (2).

Делегація України з успіхом використала Дванадцяті конференції глав держав і урядів країн-учасниць Руху неприєднання для налагодження зв'язків з країнами Африки.

Прикладом можуть служити відносини між Україною і Єгиптом – одним із засновників Руху неприєднання. Слід мати на увазі, що Єгипет – господар Другої конференції позаблокових країн (м.Каїр, 5-10 жовтня 1964 р.) (22). На ній були прийняті важливі для світового співтовариства підсумкові документи, а саме:

- Програма за мир і міжнародне співробітництво;
- Спеціальна резолюція № 1;
- Спеціальна резолюція № 2 (23).

Саме делегація Єгипту настояла на тому, аби у "Програмі за мир і міжнародне співробітництво" була піддана критичній гегемоністській політиці колишнього СРСР і США, які систематично втручалися у внутрішні справи молодих незалежних держав (24). Делегації Єгипту були активними на усіх Дванадцяти конференціях країн Неприєднання.

У другій половині 90-х років XX століття Україна і Єгипет підписали наступні угоди:

- Конвенцію про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень;
- Протокол про співробітництво між Держтелерадіо та Єгипетським союзом радіо і телебачення;

- роботу міжурядову програму до Угоди про наукове і культурне співробітництво на 1997-1999 роки (25).

- Перелічені угоди - основа розвитку двосторонніх українсько-стипетських економічних, наукових та культурних зв'язків. У 90-х роках помітно зріс товарообіг між двома країнами. Якщо у 1992 році він становив 70 мільйонів доларів, то в 1998 році - 300 мільйонів доларів (24).

На основі стабільного економічного взаємобміну відбулось розширення асортименту продукції і товарів, якими обмінюються Україна і Єгипет, а також налагодилися зв'язки між окремими підприємствами. Зокрема, тісно співпрацюють з Єгиптом українські автомобілісти, нафтогазовики та науковці. В останні роки Кременчуцький автозавод поставляє Єгипту у середньому 230 автомобілів із 500, які виготовляються щорічно, а нафтовики споруджують два нафтогазопроводи - довжиною 260 і 400 км (27).

Таким чином, проаналізований і узагальнений у статті матеріал дає підставу стверджувати, що:

- протягом другої половини 90-х років ХХ століття Україна продовжувала впливати у життя принципи багатовекторної зовнішньої політики;

- одним із пріоритетних напрямків діяльності України на міжнародній арені були пошуки шляхів і форм співпраці з Рухом неприсдання;

- на Дванадцятому саміті Україна здобула статус спостерігача, а члени делегації провели переговори з представниками більше 33 країн, чим сприяли налагодженню зв'язків у галузі економіки, науки і техніки, а також культури;

- на Дюрбанській конференції делегація України ознайомила представників позаблокових країн із змістом зовнішньополітичної стратегії нашої держави, яка спрямована на розширення співпраці з країнами-учасницями Руху неприсдання;

- делегація України підтримала ініціативу країн Неприсдання про доцільність реформування ООН, залишаючи без зміни Статут Організації Об'єднаних Націй - її становий хребет;

- дипломатична діяльність представників України на Дванадцятій конференції сприяла урізноманітненню форм співробітництва з країнами Азії, Африки та Латинської Америки;

- делегація України підтвердила стремління нашої країни до активної співпраці з Рухом неприсдання по-скільки, як накреслив у Привітній учасникам Дванадцятій конференції Президент України Л.Д.Кучма, його активна позиція з найбільшочісних питань... співзвучна позиції України, бачення нашої державою шляхів їх розв'язання (28).

1. The Final Document of the XII-th Summit of the Non-Alignment Movement, 2-3 September, 1988, Durban, South Africa. - Durban, 1988. - P. 1.

2. Матювка М.П. Рух неприсдання: стан і перспективи розвитку (60-90-ті роки ХХ ст.). - Ужгород, 1998. - С. 147.

3. The Final Document of the XII-th Summit of the Non-Alignment Movement, 2-3 September, 1988, Durban, South Africa. - Durban, 1988. - P. 9.

4. Petkovich R. - Nesvrstanost na pragu 21 veka // Vojno delo, Orstevojni teorijki casopis. - Beograd, 1988. - № 4. - s. 105.

5. Там же. - С. 103.

6. Матювка М., Матювка Л. Україна у співробітництві з Рухом неприсдання. - Ужгород, 1999. - С. 11.

7. Поточний архів Міністерства закордонних справ України (Далі ПАМЗС України // Про участь делегації України в роботі ХІ конференції глав держав та урядів країн-членів Руху неприсдання. - № 20/21. - 1076. - 4. VIII.98. - л. 1.

8. Там же // Фонд договорів та угод з іноземними державами. - Справа 1109, 253, 61, 57, 80, 891, 289, 353, 263, 112, 285.

9. Там же // Звернення Президента України Л.Кучми до Президента Республіки Колумбія Е.Сампери. - № 155/96. - Зп. - 22.VII. - 1996. - л. 1.

10. Там же // Запис бесіди з Міністром закордонних справ Республіки Індія І.К.Гуджрлом. - № 155/97. рп. - 6.IV.1997. - л. 1.

11. Матювка М., Матювка Л. - Назв. праця. - С. 17.

12. Там же. - С. 19.

13. Урядовий кур'єр. - 1998. - 18 червня.

14. Матювка М., Матювка Л. - Назв. праця. - С. 12.

15. Урядовий кур'єр. - 1999. - № 88. - 18 травня.

16. Там само.
17. Там само. – 1997. – № 59. – 1 квітня.
18. The Final Document of the XII-th Summit of the Non-Alignment Movement, 2-3 September, 1988, Durban, South Africa. – Durban, 1988. – P. 14.
19. Ibid.
20. Урядовий кур'єр. – 1999. – № 88. – 18 травня.
21. Там само. – 1997. – № 181. – 30 вересня.
22. Skupovi nesvrstanih zemalja, 1961–1974. Dokumenti. – Beograd, 1974. – S.61.
23. Ibid. – S. 75, 88, 89.
24. Ibid. – S. 76.
25. Урядовий кур'єр. – 1997. – № 59. – 1 квітня.
26. Там само. – 1998. – № 208-209. – 29 жовтня.
27. Там само.
28. ПАМЗС України // Привітання Президента України Л.Д.Кучми учасникам Дванадцятій конференції глав держав та урядів країн-учасниць Руху неприсданья. – № 20/23. – 056. – 27.VIII. – 1998. – Д.1.